

ANKARA UNIVERSITY
PRESS

ANADOLU ANATOLIA
JOURNAL OF THE ARCHAEOLOGY DEPARTMENT

Anadolu Anatolia 50, 2024, 79-104
DOI: 10.36891/anatolia.1550529

Araştırma Makalesi
Research Article

SEYİTÖMER HÖYÜK ERKEN TUNÇ ÇAĞI III DÖNEMİ BEY (?) YAPISINDAN ELE GEÇEN METAL EŞYALAR VE BÖLGELERARASI İLİŞKİLER

Rana BAŞKURT USTA¹

Anahtar Kelimeler: Seyitömer Höyük, Erken Tunç Çağı, Metal, Silah, Süs Eşyası

Öz: Bu çalışma İç Batı Anadolu'da yer alan Seyitömer Höyük'te Erken Tunç Çağı III Dönemini temsil eden V. tabakanın B evresine ait Bey (?) yapısından ele geçen metal eşyaları tipolojik sınıflandırması ve benzerleri çerçevesinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Höyüğün Erken Tunç Çağı III yerleşimi, çevre/savunma duvarı ile çevrelenmiş aşağı ve yukarı yerleşimler, dini ve idari kamusal nitelikli kompleks yapılar, uzmanlaşma, statü/prestij nesnelere, merkezi depolama sistemleri, üretim ve ticaret ile karakterize olmaktadır. Bu yerleşimin yöneticisine ait ayrıcalıklı bir konuma ve inşaya sahip yapıda bulunan silahlar, aletler ve süs eşyaları sayısal ve çeşitlilik olarak V. tabakanın metal eşyalarına önemli bir katkı sunmaktadır. Büyük bir kısmı bölgede ilk kez temsil edilen örneklerden oluşan söz konusu eşyalar ile yerleşimin, doğusu ve batısında öne çıkan siyasi otoriteler ve Akkad Devleti hâkimiyetindeki Kuzey Suriye/Mezopotamya ile ticari ve/veya kültürel ilişkiler içinde olduğu anlaşılmaktadır.

¹Sorumlu Yazar/Corresponding

Author: Rana Başkurt Usta (Dr.),
Akkent Mah. Süleyman Efendi Cad.
Bahçekonak Sitesi, B blok, Kat:4 Daire:12.
43100 Kütahya / TÜRKİYE

E-Posta: rana_bskurt@hotmail.com

ORCID: 0000-0002-4862-1880

Başvuru Tarihi/Submitted Date:

15.09.2024

Kabul Tarihi/Accepted Date:

24.11.2024

Yayın Tarihi/Published Date:

20.12.2024

Atıf/Cite as: Başkurt Usta, R. 2024.
"Seyitömer Höyük Erken Tunç Çağı III
Dönemi Bey (?) Yapısından Ele Geçen
Metal Eşyalar ve Bölgelerarası İlişkiler"
Anadolu Anatolia 50: 79-104
DOI: 10.36891/anatolia.1550529

SEYİTÖMER MOUND METAL ARTIFACTS FOUND IN AN EARLY BRONZE AGE III RULER (?) STRUCTURE AND INTERREGIONAL RELATIONSHIPS

Keywords: *Seyitömer Mound, Early Bronze Age, Metal, Weapon, Ornament*

Abstract: This study aims to evaluate the metal artifacts found in the Ruler (?) structure belonging to Phase B of Layer V representing the Early Bronze Age III Period at Seyitömer Mound in Inner Western Anatolia within the framework of their typological classifications and other similar examples. The Early Bronze Age III settlement of the mound is characterized by the upper and lower settlements surrounded by outer/fortification walls, complex structures with religious or administrative qualities, specialization, objects of status/prestige, centralized storage systems, production, and trade. The weapons, tools, and ornaments found in the structure, which had a distinguished location and build, belonging to the ruler of this settlement, offer an important contribution to the metal objects of layer V in terms of quantity and variety. Based on these artifacts, most of which represent the first emergence of their examples in this region, it can be said that the settlement had trade and/or cultural relationships with the prominent political authorities to its east and its west, and the Northern Syria/Mesopotamia under the rule of the Akkadian Empire.

GİRİŞ

Seyitömer Höyük, Kütahya il merkezinin 25 km kuzeybatısında, eski Seyitömer kasabası sınırları içinde, Seyitömer kömür havzasında bulunmaktadır (Fig. 1-2). Seyitömer Höyük'ün içinde yer aldığı Kütahya ili, Ege ile İç Anadolu arasında kalan İç Batı Anadolu bölgesinde konumlanmaktadır. Maden yatakları açısından zengin olan bölgede Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü tarafından tespit edilen bakır, kurşun, çinko, gümüş gibi yatakların yanı sıra tarihöncesi dönemlerde kullanıldığı düşünülen maden galerileri de bulunmaktadır¹. Höyüğün altında bulunduğu belirtilen kömür rezervinin kullanılması için 1989 yılında başlatılan kurtarma kazıları aralıklarla, halen sürdürülmektedir. 2006-2014 yılları arasında Dumlupınar Üniversitesi Arkeoloji Bölümü, Prof. Dr. A. Nejat Bilgen başkanlığında gerçekleştirilen uzun süreli ve sistemli kazılarda yerleşimin stratigrafisi kesin olarak saptanmıştır. Erken Tunç Çağı², Orta Tunç Çağı, Akhaemenid Dönem, Hellenistik³ ve Roma Dönemi olmak üzere beş kültür katı tespit edilmiş ve bu katların kendi içinde farklı mimari evrelere sahip olduğu belirlenmiştir⁴. Bu çalışmanın konusunu oluşturan metal eşyalar Erken Tunç Çağı III Dönemine tarihli V. katın B evresine ait Bey (?) evi olarak tanımlanan yapıdan ele geçmiştir. Silahlar, aletler ve süs eşyalarından oluşan eser grubu tipolojik sınıflandırması ve benzerleri çerçevesinde değerlendirilerek yerleşimin yakın ve uzak bölgelerarası kültürel ve ticari ilişkileri anlaşılmasına çalışılmıştır⁵.

¹ MTA 2010; Kaptan 1982.

² Prof. Dr. A. Nejat Bilgen tarafından oluşturulan stratigrafide Erken Tunç Çağı V. tabaka ile temsil edilmektedir. 2019-2021 yılları arasında Kütahya Müzesi tarafından gerçekleştirilen kazılarda ise Erken Tunç Çağı II Dönemi ayrı olarak VI. tabaka şeklinde değerlendirilmiştir.

³ Usta 2019; Usta 2021.

⁴ Bilgen 2015, iv.

⁵ Bu çalışma, yazarın hazırladığı "MÖ 3. ve 2. Binyıl'da Seyitömer Höyük Madenciligi" başlıklı doktora tezinin ilgili bölümüne dayanmaktadır. Kazı arşivini açarak, Seyitömer Höyük orijinal malzemesi üzerine çalışmaya izin veren hocam sayın Prof. Dr. A. Nejat Bilgen'e ve tezin danışmanlığını üstlenen hocam sayın Prof. Dr. Tayfun Yıldırım'a teşekkürü borç bilirim.

Fig. 1: Seyitömer Höyük ve Metinde Adı Geçen Bazı Merkezler (Harita: Çağrı Sarıkaya).

Fig. 2: Seyitömer Höyük'ün 2014 Yılı Kazı Sezonu Güneydoğudan Genel Görünümü (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Seyitömer Höyük Kazı Arşivi).

SEYİTÖMER HÖYÜK ERKEN TUNÇ ÇAĞI III DÖNEMİ V. TABAKA VE BEY (?) YAPISI

Seyitömer Höyük'te Erken Tunç Çağı III Dönemi erkenden geçe doğru D (MÖ 2469-2297)⁶, C (MÖ 2350-2250), B (MÖ 2250-2150) ve A (MÖ 2150-2000) olmak üzere dört evreye sahip V. tabaka ile temsil edilmektedir⁷. Yerleşim dört evrede de ortak mimari özelliklere sahiptir (Fig. 3a-b). Sokaklara açılan dikdörtgen planlı iki ya da üç odalı yan yana sıralanan, ortak duvarlı yapılar arka veya yan kısımlarından, yerleşimi çevreleyen çevre/savunma duvarına bitişik olarak inşa

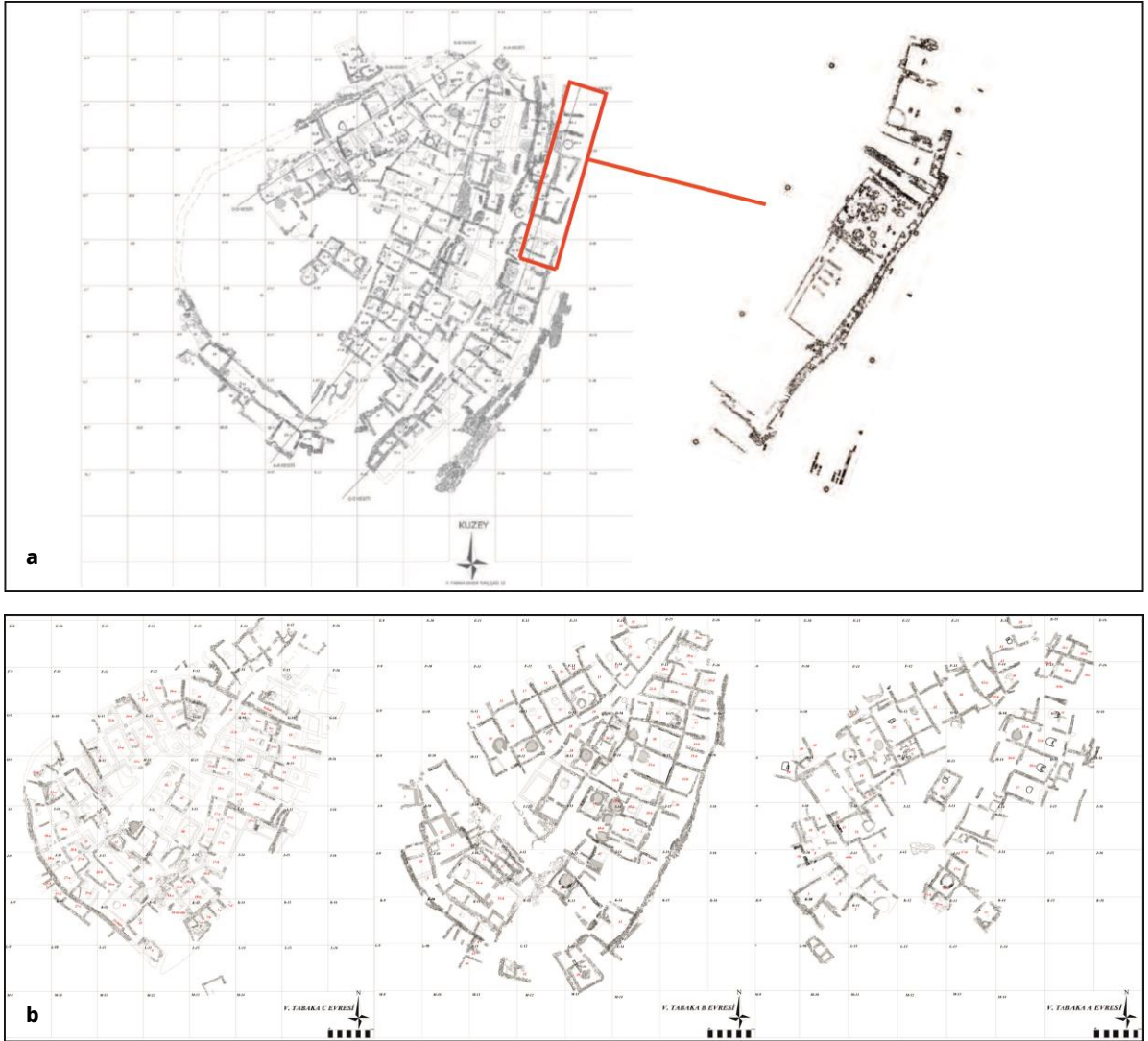

Fig. 3a: Seyitömer Höyük V. Tabaka D Evresi Planı ve Aşağı Yerleşmeye Ait Savunma Sistemi (Ünan – Ünan 2022, Plan 4; İlaslı 2020, Çiz. 5) **b:** Seyitömer Höyük V. Tabaka C, B ve A Evreleri Planları (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Seyitömer Höyük Kazı Arşivi).

⁶ Ünan – Ünan 2022, 58.

⁷ Bilgen 2011; Bilgen 2013; Bilgen 2015.

edilmiştir. Erken evrelerde yerleşimin -kuzey ve doğu kesimlerinde- çevre duvarı dışında kalan, aşağı yerleşimin varlığını gösteren yapılar açığa çıkarılmıştır⁸. Yerleşimin kuzey kesiminde, yukarı yerleşimin çevre/savunma duvarının dışına, aşağı yerleşime doğru uzanan koridor şeklinde bir giriş yer almaktadır. Ayrıca aşağı yerleşmeyi çevreleyen testere dişi (?) şeklinde çıkıntılara sahip bir savunma sisteminin var olduğu da ifade edilmektedir⁹. Bu çevre duvarı üzerinde, kule şeklinde çıkıntılı, özenle inşa edildiği belirtilen bir kapı açığa çıkarılmıştır¹⁰.

Yerleşimde açığa çıkarılan yapıların önemli bir kısmında odaların biri ve/veya birkaçının -yapı iç unsurları ve buluntularından hareketle- atölye olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu atölyelerde kalıp ile çanak çömlek üretimi, dokumacılık, madencilik¹¹ ve taş işçiliği gibi farklı alanlarda üretimlerin gerçekleştirildiği ifade edilmektedir¹². Atölyelerin aynı zamanda birer yaşam alanı olarak kullanıldığı düşünülmekle birlikte yer yer 2,5 metreye değin korunmuş duvarlar ve enkaz bulguları üst katların varlığını da akla getirmektedir. Arka odaların ise genellikle depolamaya ayrıldığı görülmektedir. Elde edilen veriler sosyo-ekonomik anlamda uzmanlaşmış bu üretim alanlarının, siyasi (?) bir yapılanmanın kontrolü altında olduğunu göstermektedir. C ve B evrelerinde, höyüğün güney kesiminde diğer yapılara göre daha büyük ve özenli inşa edilmiş kompleks yapılar yer almaktadır. Bu yapıların hem anıtsal mimarileri hem de ayırt edici buluntuları ile kamusal bir karaktere sahip olduklarına şüphe duyulmamaktadır¹³.

Çalışma kapsamında değerlendirilen buluntuların ele geçtiği, V-B evresine ait Bey (?) yapısı bir ön odaya sahip dikdörtgen planlı bir ana oda ve bu oda çevresinde yer alan ortak duvarlı depo ve yaşam alanlarından oluşmaktadır (Fig. 4). Yapının inşa edildiği alan diğer yapılardan yüksekte ve tüm yerleşime hâkim olacak şekilde doldurularak, yükseltilmiştir. Hemen karşısında, höyüğün tam merkezinde yer alan *megaron* planlı dini nitelikli yapının/tapınağın (?) yüzü de bu yapıya dönüktür. Ön odaya 9 basamaklı anıtsal bir merdivenle ulaşılmaktadır.

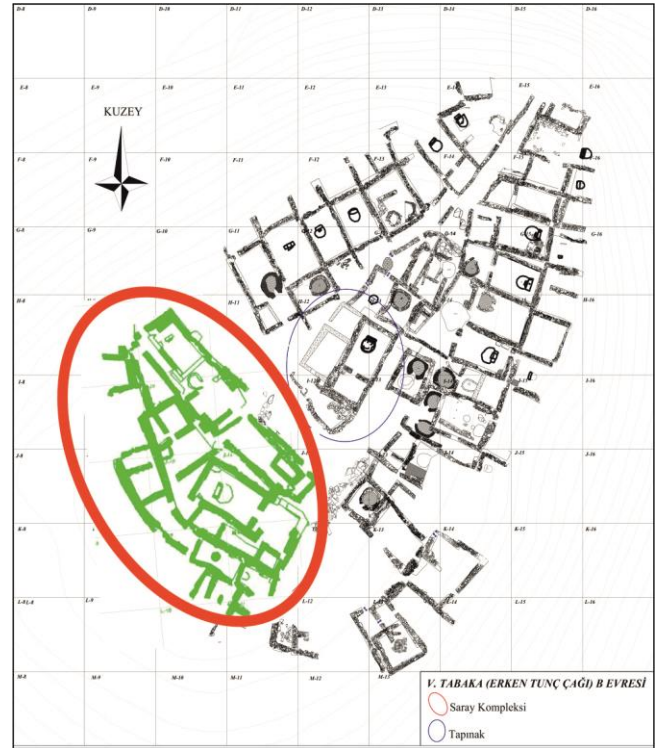

Fig. 4: Seyitömer Höyük V. Tabaka B Evresi ve Bey (?) Yapısı Planı (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Seyitömer Höyük Kazı Arşivi).

⁸ Bilgen 2015, 334, Plan 1; Ünan – Ünan 2022, Plan 4.

⁹ Çakalgöz 2000, 10-16. Ayrıca 2019-2021 yılları kazılarında yine aşağı yerleşmeye ait olduğu belirtilen bir duvar açığa çıkarılmıştır. Ünan – Ünan 2022, 55-56, Plan 4.

¹⁰ Çakalgöz 2000, 10-16; İlaslı 2020, 68 vd., dn.13.

¹¹ Başkurt-Usta 2023.

¹² Bilgen 2011.

¹³ D evresinde ise benzer karaktere sahip yine kompleks bir yapının yerleşimin kuzey kesiminde açığa çıkarıldığı belirtilmektedir. Bkz. Ünan – Ünan 2022.

Fig. 5: Bey (?) Yapısı Ana Odası ve Çanağa İstiflenmiş Toplu Buluntular (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Seyitömer Höyük Kazı Arşivi).

Ana oda içerisinde -diğer yapılardaki örneklere oranla oldukça büyük- boynuz şeklinde çıkıntılara sahip bir ocak yer almaktadır. Bu oda içerisinde, hazine buluntusu niteliğinde, bir çanağa istiflenmiş Kuzey Suriye-Mezopotamya'dan ithal Akkad tipi silindir mühürler¹⁴, farklı tiplerde fayans-firit(?)-karneol boncuklar ve altın, gümüş, bronz çeşitli eşyalar ele geçmiştir (Fig. 5-6). Ana odanın arka kısmında köşede yer alan geçiş ile depo odalarına ulaşılmaktadır. Depo odalarında çok sayıda çanak çömleğin (günlük kullanım-pişirme ve servis kapları ile *depas*-tankard gibi özel içki kapları) yanı sıra, içleri yanmış tahıl dolu büyük küpler bulunmuştur. C evresine ait kamusal nitelikte yapı ile benzer şekilde bu yapının bazı odalarının da tahıl depolama alanı/ambar olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Tarımsal artı ürünün yönetici denetiminde depolanması ve yeniden dağıtımı sınıflı toplumların ekonomik yapısının bir gereği olarak görülmektedir¹⁵. Bu bağlamda söz konusu depolama şekli, Seyitömer toplumunun karmaşık sosyal örgütlenmesinin doğal bir yansıması olmalıdır. Yerleşimin farklı zanaat alanlarında uzmanlaşması düşünüldüğünde olasılıkla yakın çevre yerleşimlerle hazır ürünün ve tahılın değiş-tokuşuna ve/veya ticaretine dayanan bir sistemin varlığından söz edilebilir¹⁶.

¹⁴ Bilgen ve diğ. 2021.

¹⁵ Ünar 2020.

¹⁶ Ünar 2022, 23.

Fig. 6: Toplu Buluntulardan Örnekler (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Seyitömer Höyük Kazı Arşivi).

V. tabakaya ait mimari ile birlikte ele geçen buluntulardan Seyitömer sakinlerinin madencilik, dokumacılık, çömlekçilik gibi çeşitli üretim alanlarında uzmanlaştığı ve ticaret ile uğraştıkları anlaşılmaktadır. Çanak çömlek repertuarına genel olarak bakıldığında Seyitömer Höyük için karakteristik kabul edilen kalıp yapımı tekniği ile üretilmiş -çoğunlukla kırmızı astarlı- çanaklar, çömler, testiler, birleşik kaplar, libasyon kapları ile küpler, tabaklar, *askos*'lar ve kapaklar görülmektedir¹⁷. Ayrıca bölgelerarası ilişkilere ışık tutan *depas*'lar, tankardlar¹⁸, halka kaideli kadehler/bardaklar, sepet kulplu çaydanlıklar, yonca ağızlı testi ve şişe¹⁹ gibi formlar da dikkate değer sayıdadır²⁰. Küçük buluntularda ise en yoğun grubu dokumayla ilişkili olarak ağırşaklar ve tezgâh ağırlıkları oluşturur. Bunların dışında ele geçen tek ve çift parçalı kalıplar, üfleçler, potalar, cürufalar ve atölyelerin varlığı yerleşimde madencilik faaliyetlerinin gerçekleştirildiğini göstermektedir. Metal eşyalar ise silahlar, aletler, süs eşyaları ve halkalar²¹ olarak ayrılmaktadır. Bu grubun önemli bir kısmını V-B evresi Bey (?) yapısından ele geçen eserler oluşturmaktadır.

¹⁷ Bilgen – Kapuci 2019.

¹⁸ Seyitömer Höyük'te ele geçen *depas* ve tankard türü kapların ithal ya da ithal taklidi olarak üretilmiş olabilecekları önerilir. Bkz. Bilgen – Kapuci 2019, 198.

¹⁹ Alabastron formu şişe yerel taklittir.

²⁰ Bilgen 2015, 340.

²¹ Erken Tunç Çağı itibarıyla pek çok yerleşimde yaygın olarak bulunan halkaların genellikle süs eşyası (küpe, bilezik, saç süsü vb.) olarak kullanıldığı kabul edilmekle birlikte ihtiyaç dahilinde para olarak kullanılmış olduğu da ifade edilmektedir. Bkz. Öztan 1997, 243-244. Buna göre halkalar, Seyitömer Höyük metal eşyalarının tasnifinde ayrı bir grup olarak ele alınmıştır. Bkz. Başkurt-Usta 2023.

BEY (?) YAPISINDAN ELE GEÇEN METAL EŞYALAR

Silahlar

Haçerler

Tip 1²² (Fig. 7, Kat. No. 1): Dar-uzun saplı, tek perçin delikli, köşeli omuzlu haçerdir. Oldukça korozyonlu olan haçerin uç kısmı kırık ve eksiktir.

Omuz şekillerinde farklılıklar olmakla birlikte tek perçinli, uzun saplı haçerlere İzmir-Karaburun²³, Ovabayındır²⁴, Demircihöyük-Sarıket²⁵, Beycesultan²⁶, Bademağacı²⁷, Karataş-Semayük²⁸, Orta Anadolu'da ise Ahlatlıbel²⁹, Alaca Höyük³⁰, Resuloğlu³¹, Yeni Hayat³², Kayapınar³³, Horoztepe³⁴ ve İkiztepe'de³⁵ rastlanmıştır. Ayrıca Sinop³⁶, Amasya³⁷, Çorum³⁸, Eskişehir³⁹, Kütahya⁴⁰, Afyon⁴¹, Isparta⁴², Sadberk Hanım⁴³ Müzelerinde benzer haçerler korunmaktadır. MÖ 3. binyıl sonuna tarihli, bu tipte haçerler güneyde Soli'den⁴⁴ bilinmektedir. Bu haçer formu, aynı zamanda Anadolu'da bilinen en erken kılıç tiplerinden birini oluşturmaktadır⁴⁵. Seyitömer Höyük haçeri köşeli omuzları ve genel görünümü itibarıyla Karataş-Semayük, Bademağacı ve Soli'den ele geçen örnekler ile benzerdir.

Anadolu'da MÖ 3. binyıl başlarından itibaren⁴⁶ bilinen bu tip haçerlerde, gövdenin ortasında yer alan geniş zıhlı örneklerin ise MÖ 3. binyılın ikinci yarısına tarihli olarak, daha gelişmiş bir tipi temsil ettiği ifade edilmektedir⁴⁷. Seyitömer Höyük örneği, aşırı korozyonlu olduğu için gövde kesiti bilinmemektedir. Ancak özellikle yakın benzerleri⁴⁸ dikkate alındığında Seyitömer haçerinin gövdesinin de geniş zıhlı olduğu düşünülmektedir.

²² Maxwell-Hyslop 1946, 15, Tip 12; Stronach 1957, 92-96, Tip 2; Gernez 2007, 455-456, Tip P 2B.

²³ Ünlüsoy 2018, 226, Fig. 8-9.

²⁴ Stronach 1957, Fig. 1. 3, 5.

²⁵ Seeher 2000, 164, Abb 48. G. 485b.

²⁶ Stronach 1962, 285, Fig. 9. 3-4.

²⁷ Duru - Umurtak 2011, 37, Res. 21.

²⁸ Mellink 1969, 322, Pl. 74, Fig. 22; Şahoğlu ve Sotirakopoulou 2011, No. 345.

²⁹ Koşay 1934, 75-76, 92-93, A.B.545, 585. Ayrıca perçinsiz, uzun sap ve köşeli omuz ile paralel bir örnek için bkz. A. B. 363.

³⁰ Koşay 1951, 67, Lev. CXLIX. Al. D9.

³¹ Yıldırım 2006, 8, 10, Fig. 15. b-c.

³² Müller-Karpe 1994, Taf. 92. 6.

³³ Temizer 1954, 327, Res. 17.

³⁴ Özgüç - Akok 1958, 58, Lev. XVIII. 16; Muscarella 1988, 407-408, No. 542.

³⁵ Bilgi 1984, 44, 90, Fig. 13. 50-51.

³⁶ Bilgi 2001, 26, Tablo 13.106, Res. 61.

³⁷ Bilgi 2001, 26, Tablo 13. 105.

³⁸ Müller-Karpe 1994, Taf. 90. B. 2.

³⁹ Bilgen 1992, 358-360, Lev. II. 1.

⁴⁰ Müller-Karpe 1994, Taf. 95. 4.

⁴¹ Fidan ve diğ. 2017, 60, Fig. 2. 9, 12.

⁴² Çetin 2015, 125-125, Fig. 7.

⁴³ Anlağan - Bilgi 1989, 27, Res. 8-11.

⁴⁴ Bittel 1940, Taf. II. S. 3424, 3426, 3420, 3419.

⁴⁵ Alaca Höyük A mezarı için bkz. 82.4 cm Koşay 1938, 115, Lev. LXXXI. 26; Antalya-Kılıçını Mağarası için bkz. Keskin 2019.

⁴⁶ Stronach 1962, 285.

⁴⁷ Stronach 1957, 94.

⁴⁸ Karataş-Semayük, Bademağacı ve Soli.

Bu hançerlerin erken örneklerinin Batı ve Orta Anadolu'da bulunması ve özellikle MÖ 3. binyıl ikinci yarısı itibariyle yoğun bir şekilde dağılıma sahip olması göz önünde bulundurularak bu form, Anadolu'ya özgü olarak değerlendirilmiştir⁴⁹. Anadolu dışında benzer hançerler Kıbrıs'ta bulunmuştur⁵⁰.

Tip 2⁵¹ (Fig. 7, Kat. No. 2): Üç perçin delikli hançer parçasıdır. Silindirik metal kabzası ile birlikte bulunmuştur. Kabza olarak adlandırılan bu parça esasen hançer gövdesi ile kabzanın birleştiği, *balçak-siperlik-koruma* adları da verilen kısımdır. Olasılıkla ahşap bir sapın yerleştirileceği, kabzanın üst kısmı yuvarlak kesitlidir ve sapı sabitlemek için üstte bir perçini bulunmaktadır. Daha iyi kavrama ve koruma sağlamak için iki yana doğru çıkıntılı şekilde olan kabza, üç perçinle hançere birleştirilmiştir. Birleşim noktasından kırılan hançer gövdesinin üst kısmı görülebilmektedir.

Seyitömer Höyük'te bulunmuş kabzanın üç perçin ile hançerle birleştiği metal koruma kısmına Batı Anadolu'da ilk kez rastlanmaktadır. Hançerin kabzası, sap yuvalı kabza/koruma kısmı ve kabza içine yerleştirilmiş -olasılıkla- ahşap saptan oluşmaktadır. Bu haliyle üç parçadan oluşan bir hançerden bahsetmek mümkündür. Koruma kısmı çift parçalı döküm yöntemi ile üretilmiştir.

Metal kabzalar, gelişen madencilik faaliyetlerinin bir ürünü olarak Anadolu'da MÖ 3. binyıl ortalarından itibaren bilinmektedir⁵². Seyitömer örneği ile benzer yuvarlak kesitli sap yuvalı/kabzalı hançerler ise Anadolu'da Alaca Höyük'te⁵³ temsil edilmektedir. Bu örneklerin Mezopotamya'da Er Hanedanlar dönemine ait Ur⁵⁴ ve Kish'ten⁵⁵ bilinen hançerlere benzer, yerel olarak üretilmiş örnekler olduğu düşünülmektedir⁵⁶. Ek olarak Ur ve Alaca Höyük hançerlerinde, kabzalarının baş kısımları hilal şeklinde sonlanan örneklerde bulunmaktadır. Alaca Höyüğün C mezarında bulunan altın kabzalı demir hançer⁵⁷ ile Ur mezarlarından ele geçen altın ve gümüş kabzalı bronz bir örnek, perçin sayısı ve genel görünüm itibariyle Seyitömer hançerine yakındır. Alaca Höyük hançeri dışında Seyitömer örneğindeki gibi perçin düzenlemesine sahip⁵⁸ olanlar ise Alişar⁵⁹ ile güneyde Soli'den⁶⁰ ele geçmiştir. Üç perçin sistemine sahip hançerlerin Mezopotamya'da Er Hanedanlar döneminden itibaren bulunduğu, Anadolu'ya ise MÖ 3. binyıl sonlarına doğru Kuzey Suriye üzerinden ulaştığı ifade edilmektedir⁶¹.

Bulutnu kontektleri ve üretildikleri malzeme itibari ile bu tip hançerlerin işlevselliğine ek olarak birer statü sembolü/simgesi olduğu açıktır. Seyitömer örneği de höyük içerisinde önemli

⁴⁹ Stronach 1957, 92-96; Gernez 2007, 456.

⁵⁰ Anadolu etkili olarak değerlendirilir. Gernez 2007, 456.

⁵¹ Maxwell-Hyslop 1946, 12-13, Tip 9; Stronach 1957, 102-103, "Western Asiatic Type 9".

⁵² İkiztepe için bkz. Bilgi 2005, Pl. 38. 1.

⁵³ Koşay 1951, 71, Lev. CLXXXII, Res. 4, Al. K.14; Koşay 1938, 124, Lev. CII.

⁵⁴ Woolley 1934, Pl. 152. U.10014, U. 10020; Pl. 157. U. 11512-11513; Müller-Karpe 2004, 60, Taf. 91, 1362, 1371.

⁵⁵ Müller-Karpe 2004, 25, Taf. 33. 512-513.

⁵⁶ Stronach 1957, 102-103.

⁵⁷ Koşay 1938, 124, Lev. CII; Stronach 1957, Fig. 3.5; Yalçın 2011, 60, Res.4.

⁵⁸ Stronach 1957, 100-101, Tip 6; Erkanal 1977, 30, Tip 3; Gernez 2007, 477-479, Tip P 3. E.

⁵⁹ Schmidt 1932, 207-208, Fig. 270. b3.

⁶⁰ Bittel 1940, Taf. II. S. 3437.

⁶¹ Stronach 1957, 99 vd.

1

2

3

4

5

6

Fig. 7: Silahlar ve Aletler (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Seyitömer Höyük Kazı Arşivi).

bir konuma sahip ve Kuzey Suriye-Mezopotamya kökenli eşyalar içeren, zengin bir buluntu envanteri sunan Bey (?) yapısından ele geçmiştir. Bu doğrultuda, MÖ 3. binyıl ikinci yarısında Anadolu'da az sayıda temsil edilen ve sembolik değeri de bulunan bu tip bir silahın Seyitömer Höyük'e ithal olarak gelmiş olduğu düşünülmektedir.

Baltalar

Tip 1 (Fig. 7, Kat. No. 3-4): Dikdörtgen kesitli, dar-uzun gövdeli, üst kısmı yuvarlatılmış baltalardır. Ağız kısımları ise hafif dışbükey şekildedir. V. tabakaya ait dar-uzun gövdeli masif söz konusu iki balta, Bey yapısının depo odalarında ele geçmiştir. Tek parçalı kalıpta döküm tekniği ile üretilen bu tipte baltaların üretiminin Seyitömer Höyük'te de yapıldığı bilinmektedir. Yerleşimde bu baltaların üretimi ve kullanımı Orta Tunç Çağı'na ait IV. tabakada da devam etmiştir⁶².

Batı Anadolu'dan Seyitömer Höyük yassı baltaları ile benzer örnekler Troya'dan⁶³ ele geçmiştir. Orta Anadolu'da ise paralellik kurulabilecek dar-uzun gövdeli yassı baltalara İkiztepe⁶⁴ ve Dündartepe'de⁶⁵ rastlanılmaktadır. Ayrıca Sinop⁶⁶, Samsun⁶⁷, Haluk Perk⁶⁸ ve Sadberk Hanım⁶⁹ Müzelerinde benzer özellikte baltalar korunmaktadır.

Aletler

Bıçaklar

Tip 1 (Fig. 7, Kat. No. 5-6): Sapa geçen kısmı ortasında içbükey şekildedir ve bu kısmın altında tek perçin deliği yer alır. Seyitömer Höyük'te bu tipteki bıçakların kullanımı V-C evresinde başlamaktadır ve Orta Tunç Çağı'na ait IV. tabakaya dek sürmüştür. Tam benzerine rastlanılmayan bu örneklerin yerleşime/bölgeye özgü yerel bir tipi oluşturduğu düşünülmektedir. Anadolu'da içbükey (kalp şeklinde) sap kısmına sahip hançerler Hitit Döneminden⁷⁰ bilinmektedir. Buna göre Seyitömer bıçakları bu sap tipinin görüldüğü en erken örneklerden olmalıdır.

Süs Eşyaları

İğneler

Tip 1 (Fig. 8, Kat. No. 7-13): Gövdesi düz/deliksiz iğnelerdir. Bu iğneler baş şekillerine göre küre, koni, piramit ve çift spiral başlı olmak üzere kendi içerisinde alt tiplere ayrılmaktadır.

Tip 1a (Kat. No. 7): Küre başlı iğnedir. Altın iğnenin başı dikey beş yivle dilimlere ayrılmış, baştan gövdeye geçişte ise üç sıra yatay halka yivlerle süslenmiştir.

⁶² Başkurt-Usta 2023.

⁶³ Schliemann 1881, 531, No. 806-809; Schmidt 1902, 227, No. 5832, 5835; Sazcı 2007, 382, 414.

⁶⁴ Bilgi 1984, 47, 91, No. 66-68.

⁶⁵ Kökten ve diğ. 1945, 373, Lev. LXVI, VI. 3.

⁶⁶ Bilgi 2001, 23, Tab. 6. 60.

⁶⁷ Bilgi 2001, 23, Tab. 6. 65.

⁶⁸ Dönmez 2008, 406, 411, Res. 5.

⁶⁹ Anlağan – Bilgi 1989, 41, 49, Res. 20.

⁷⁰ Söz konusu hançerler için bkz. Erkanal 1977, 33-34, Taf. 11. 17.

Başı dikey yivlerle süslü iğneler Demircihöyük-Sarıket⁷¹, Alaca Höyük⁷² ve Eskiyapar⁷³ kazıları ile Orta Anadolu kökenli Haluk Perk Müzesi Gümüşhacıköy⁷⁴ koleksiyonundan bilinmektedir.

Tip 1b (Kat. No. 8): Koni başlı bronz iğnedir. Erken Tunç Çağı II itibariyle görülmeye başlanan koni başlı iğneler Troya⁷⁵, Küllüoba⁷⁶, Kusura⁷⁷, Beycesultan⁷⁸, Bademağacı⁷⁹, Alışar⁸⁰, Alaca Höyük⁸¹ ve güneyde Tarsus-Gözlükule'den⁸² bilinmektedir.

Tip 1c (Kat. No. 9): Piramit başlı bronz iğnedir. MÖ 3. binyılın başından itibaren görülen piramit başlı iğneler Troya⁸³, Bozüyük⁸⁴, Demircihöyük-Sarıket⁸⁵ ve Küçükhöyük⁸⁶ Mezarlıkları, Kusura⁸⁷, Beycesultan⁸⁸ ile Alaca Höyük⁸⁹, Alışar⁹⁰, İkiztepe'den⁹¹ ele geçmiştir.

Tip 1d (Kat. No. 10-13): Çift spiral başlı iğnelerdir. Baş gövdenin üst kısmında metalin ikiye ayrılıp ince bir levha ya da tel haline getirilerek iki yandan içe doğru kıvrılmasıyla oluşturulmuştur. Bu tipteki yirmi beş iğnenin üçü altın, diğerleri ise bronzdandır.

Çift spiral başlı iğneler Anadolu'da Geç Kalkolitik Çağ'dan itibaren bilinmektedir⁹². Seyitömer Höyük iğneleri ile çağdaş Erken Tunç Çağı III Dönemine ait olarak ise Troya⁹³, Kusura⁹⁴, Alaca Höyük⁹⁵, İkiztepe'de⁹⁶ bulunmuştur.

Geç Kalkolitik Çağ'da görülmeye başlanan ve Erken Tunç Çağı boyunca kullanımı devam eden çift spiral başlı iğneler Kafkasya, İran, Anadolu ve Ege'yi kapsayan oldukça geniş bir coğrafyada bulunmuştur⁹⁷. Seyitömer Höyük'te bu tip iğnelerin kullanımı, Orta Tunç Çağı'nda da (IV. tabaka) -çok daha yoğun olmak üzere- devam etmiştir.

⁷¹ Seeher 2000, 90, Abb. 29, G. 112a.

⁷² Koşay 1938, 115, L. XCIV. 29-31.

⁷³ Özgüç – Temizer 1993, 616, Pl. 110, 3a-b.

⁷⁴ Perk 2014, 88-90, HPM6757, 6705, 6774, 6764.

⁷⁵ Schmidt 1902, 252, No. 6292.

⁷⁶ Efe – Fidan 2006, Pl. 6. 15.

⁷⁷ Lamb 1937, 39, Fig. 18.7.

⁷⁸ Stronach 1962, 288-289, Fig. 11. 2, 3.

⁷⁹ Duru 2002, Lev. 48. 2.

⁸⁰ von der Osten 1937, Fig. 195. e. 802, c. 1492, c. 1128.

⁸¹ Koşay 1951, 51, Lev. CXXXIV-CXXXV. Res. 2, H. 59, Lev. CXII. Res. 9, Al. c. 273.

⁸² Goldman 1956, 294, Fig. 430. 164.

⁸³ Blegen ve diğ. 1950, 336, 351, Fig. 358, 36. 33, 35. 264, 35. 549; Blegen ve diğ. 1951, 68, Fig. 47, 34. 421, 33. 207, 33. 208, Schmidt 1902, 253, No. 6336.

⁸⁴ Körte 1899, 19, Pl. IV. 5.

⁸⁵ Seeher 2000, Abb.18, G. 53.a.

⁸⁶ Gürkan – Seeher 1991, 88, Abb. 22. 1.

⁸⁷ Lamb 1937, 39, Fig. 18. 9.

⁸⁸ Stronach 1962, 288-289, Fig. 11. 1.

⁸⁹ Koşay 1938, 140, Lev. CIX. Al. a. 316.

⁹⁰ Schmidt 1932, 61, Fig. 69, b. 1056, b. 1333, b. 124, b. 136, b. 102, b. 924.

⁹¹ Bilgi 1984, Fig. 16, 192-193.

⁹² Efe – Fidan 2006, 20, Pl. 1. 13; Steadman ve diğ. 2008, 61-61, Fig. 12.

⁹³ Schliemann 1881, 546, 564, No. 848, 932; Schmidt 1902, 254, No. 6401.

⁹⁴ Lamb 1938, 258, Fig. 21. 24.

⁹⁵ Koşay 1951, 51, Lev. CXII. Al. d. 265; 71, Lev. CLXXXVII. Al. K. 13.

⁹⁶ Bilgi ve diğ. 2004, 64-65.

⁹⁷ Huot 1969.

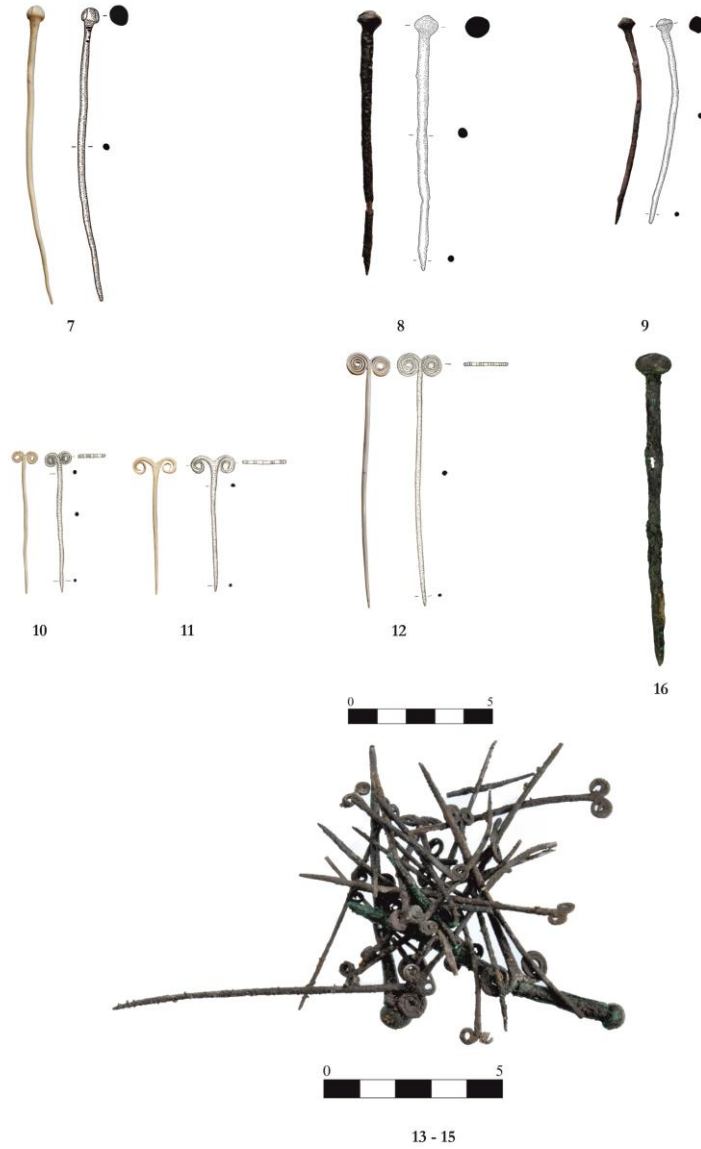

Fig. 8: Süs İğneleri (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Seyitömer Höyük Kazı Arşivi).

Tip 2 (Fig. 8, Kat. No. 14-16): Gövdesi delikli iğnelerdir. Baş kısmının altında, gövdesi üzerinde ip deliği yer alan bu tip iğnelerin özellikle elbiseleri tutturmak için kullanıldığı bilinmektedir. Arkeoloji literatürüne *toggle pin* olarak girmiş bu iğnelerin Akkadça *tudittum/tudinatum* (broş ?) terimine karşılık geldiği ifade edilmiştir⁹⁸. Mari'de bulunan kakma panellerdeki tasvirlerde omuz hizalarında, giysileri tutturmak için tek ya da çift olarak çaprak takılmış iğnelerin, deliklerine geçirilmiş iplerde boncuklar ile silindir mühür gibi önemli eşyaların taşındığı görülmektedir⁹⁹. Seyitömer Höyük'ün V. tabakasında piramit, mercimek, küre ve basık küre başlı olmak

⁹⁸ Klein 1983.

⁹⁹ Couturaud 2019, Nos. 522, 566-567.

üzere on beş gövdesi delikli iğne bulunmuştur. Bunlardan küre ve basık küre başa sahip üç iğne Bey (?) yapısından ele geçmiştir.

Tip 2a (Kat. No. 14-15): Küre başlı, gövdesi delikli iğnelerdir. Benzer iğnelere Troya¹⁰⁰, Kül-lüoba¹⁰¹, Demircihöyük¹⁰² yerleşmeleri ile Demircihöyük-Sarıket¹⁰³, Küçükhöyük¹⁰⁴ ve Harmanören-Göndürle¹⁰⁵ Mezarlıklarında, Orta Anadolu'da ise Resuloğlu¹⁰⁶ Mezarlığında rastlanılmaktadır.

Gövdesi delikli iğneler, MÖ 3. binyıl başlarından itibaren Kuzey Suriye-Mezopotamya'da görülmektedir. MÖ 3. binyıl ikinci yarısına doğru ise farklı tiplerde örneklerine, bölgedeki pek çok yerleşmede rastlanılmaktadır¹⁰⁷. Küresel başlı iğnelerin ele geçtiği merkezler olarak ise Ur¹⁰⁸, Tell Beydar¹⁰⁹, Chagar Bazar¹¹⁰, Atji, Barri, Chuera, Raqa'¹¹¹ sayılabilir.

Tip 2a.1 (Kat. No. 16): Basık küre başlı, gövdesi delikli iğnedir. Basık küresel başlı, gövdesi delikli iğneler Demircihöyük-Sarıket¹¹², Kaklık Mevkii¹¹³, Karataş-Semayük¹¹⁴ ve güneyde Tarsus-Gözlükule'de¹¹⁵ bulunmuştur. Ayrıca Orta Anadolu menşeli olarak Haluk Perk Müzesi Gümüşhacıköy¹¹⁶ koleksiyonundan bilinmektedir. Kuzey Suriye'de Tell Beydar¹¹⁷, Tell Brak¹¹⁸, Tell Mozan¹¹⁹, Qatna¹²⁰ gibi merkezlerde bu tipte iğneler bulunmuştur.

Kuzey Suriye-Mezopotamya etkili bu iğneler Seyitömer Höyük'te önemli bir sayısal orana sahiptir. V. tabakanın diğer evrelerinde de küre ve basık küre başın yanı sıra mercimek ve piramit başlı olmak üzere farklı baş tiplerine sahip gövdesi delikli (*toggle pin*) iğneler ele geçmiştir¹²¹.

Boncuklar

Tip 1 (Fig. 9a-b, Kat. No. 17): Disk biçimli boncuklardır. Yuvarlak-oval görünümlü ikisi altın, birisi gümüş üç boncuğun ortalarında dairesel kesitli ip delikleri yer alır. Bu tip boncukların, iki ince metal levhanın üst üste dövülerek ya da lehimlenerek birleştirilmesiyle üretildiği ifade edilir.

¹⁰⁰ Easton 2002, 351, 597, Fig. 39. 72-1692.

¹⁰¹ Efe – Fidan 2006, Pl. 7. 13.

¹⁰² Obladen-Kauder 1996, 314, Taf. 156.3.

¹⁰³ Seeher 2000, Abb. 17. G. 7. b; 19. G. 62. b; 23. G. 100. b; 25. G. 141. d; 31. G.230. c; 32. G.233. b; 36. 295. h; 44. G. 389; 45. G. 405. c; 48. G. 487; 52. G. 552. b; 53. G. 583. e; 55. 19-20.

¹⁰⁴ Gürkan – Seeher 1991, Abb. 22: 4, Taf. 15: 3.

¹⁰⁵ Özsait 1997, 467, Res. 4.

¹⁰⁶ Yıldırım 2019, 156, Fig. 17.

¹⁰⁷ Bianchi – Franke 2011, 204 vd; Squadrone 2015, 300-301, Pl. 2, 1-4.

¹⁰⁸ Woolley 1934, Pl. 231, T. 7c.

¹⁰⁹ Tonussi 2008, Pl. 9, 6164. M-1, 8511. M-2, 8431. M10-11, 8429. M-5; Pl. 10, 8513. M-1, 3, 35114. M1.

¹¹⁰ Mallowan 1936, Fig. 8. 10.

¹¹¹ Bianchi – Franke 2011, 208, Pl. 2. 40, 54-57, 59-61.

¹¹² Seeher 2000, Abb. 20, G. 70. c; Abb. 50, G. 504. b; Abb. 51, G. 521. a, G. 523, G. 530. b.

¹¹³ Topbaş ve diğ. 1998, Fig. 51: 121

¹¹⁴ Mellink 1967, 255, Pl. 77.22.

¹¹⁵ Goldman 1956, 296, Fig. 431. 225, 231.

¹¹⁶ Perk 2014, 98, HPM6713.

¹¹⁷ Tonussi 2008, Pl. 9, 5633. M-1.

¹¹⁸ McDonald ve diğ. 2001, 240-241, Fig. 478. 50.

¹¹⁹ Bianchi – Franke 2011, Pl. 4. 100, 102-103.

¹²⁰ İamoni 2012, Fig. 2. 9, Fig. 5. 9.

¹²¹ Başkurt-Usta 2023.

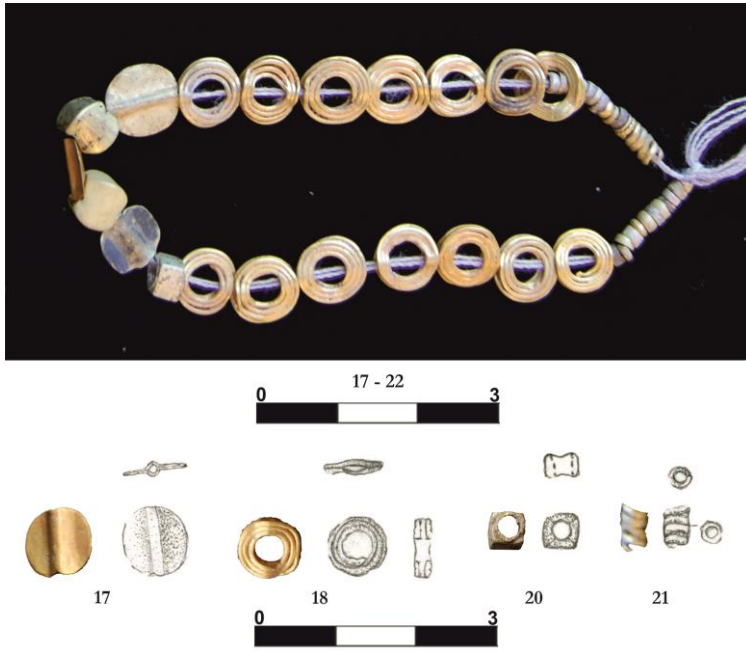

Fig. 9a-b: Boncuklar (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Seyitömer Höyük Kazı Arşivi).

Ortalarındaki ip deliklerinin ise dövülerek ya da lehimlenerek birleştirilen levhaların arasına yerleştirilen ince bir telin daha sonra çıkarılması ile oluşturulduğu düşünülmektedir¹²². Ayrıca Mari'de üzerinde disk biçimli boncuk negatif bulunan steatit bir kalıp ele geçmiştir¹²³.

Seyitömer Höyük disk biçimli boncuklarının en yakın benzerlerine Ege'de Poliochni'de¹²⁴, Anadolu'da ise Troya¹²⁵, Karataş-Semayük¹²⁶, Kültepe¹²⁷ ve Resuloğlu'nda¹²⁸ rastlanılmaktadır. MÖ 3. binyılda İndus Vadisi'nden Ege'ye kadar uzanan geniş bir coğrafyada görülen disk biçimli boncuklar Mohenjo Dara, Tell Abraq¹²⁹, Altın Tepe, Tepe Hissar¹³⁰, Ur¹³¹, Tell Brak¹³², Umm el-Marra¹³³, Novosvobodnaya¹³⁴ ve Aigina gibi merkezlerden bilinmektedir¹³⁵.

Tip 2 (Fig. 9a-b, Kat. No. 18): İnce altın telin iç-içe sarılmasıyla oluşturulmuş boncuklardır. Sarmallar, orta kısımlarında açılmış ip deliklidir. Bu tipteki on dört adet boncuğun tamamı altındır. Seyitömer Höyük Tip 2 boncuklarının benzerleri Troya'da bulunmuştur¹³⁶.

¹²² Maxwell-Hyslop 1971, 10; Reinholdt 2003, 263.

¹²³ Parrot 1967, 198, Fig. 245-246; Reinholdt 2003, 263.

¹²⁴ Bernabò-Brea 1976, 247, Tav. CCLII. 14-16

¹²⁵ Blegen ve diğ. 1950, 367, Fig. 367. 37-712-

¹²⁶ Mellink 1969, 323, Pl. 74, Fig. 15, 17.

¹²⁷ Özgüç 1986b, 43, Fig. 3-39, c-d.

¹²⁸ Yıldırım 2019, 158, Fig. 20.

¹²⁹ Potts 2000, 54; Potts 2003, 314, Cat. No. 211a-b.

¹³⁰ Schmidt 1937, 227, 229, Fig.138, Pl. LXVI. H. 2360-2361.

¹³¹ Woolley 1934, 368, Fig. 70; Maxwell-Hyslop 1971, 10.

¹³² McDonald ve diğ. 2001, 245-246, Fig. 266.

¹³³ Schwartz 2003, 128, No.120.

¹³⁴ Piotrovsky 2003, 296, No. 197.

¹³⁵ Aruz 2003, Fig. 72.

¹³⁶ Schliemann 1881, 516, No. 725; Schmidt 1902, 236, No. 5943-5966, c7.

Tip 3 (Fig. 9a, Kat. No. 19): Altı köşeli yuvarlak biçimli boncuklardır. Ele geçen iki örnek de altındır.

Tip 3 altında değerlendirilen Seyitömer boncuklarının en yakın benzerleri Troya ya da civarına ait olduğu ifade edilen Pensilvanya Üniversite Müzesi'nde¹³⁷ bulunan on beş altın örnektir. Bunların dışında yine Troya¹³⁸ ve Poliochni'de¹³⁹ bu tip boncuklar bulunmuştur.

Tip 4 (Fig. 9a-b, Kat. No. 20): Masif, kare biçimli altın boncuktur. Tek örnekle temsil edilen bu tipteki boncuğun benzerlerine Troya¹⁴⁰ ve Poliochni¹⁴¹ ile Troya ya da civarına ait olduğu ifade edilen Pensilvanya Üniversite Müzesi'nde¹⁴² korunan örneklerde rastlanılmaktadır.

Tip 5 (Fig. 9a-b, Kat. No. 21): İnce altın telin (beş sıra) sarılması ile oluşturulmuş, silindirik biçimli boncuktur. Silindirik biçimli bu tipteki altın boncuklar Alaca Höyük'ten¹⁴³ bilinmektedir.

Tip 6 (Fig. 9a, Kat. No. 22): Halka biçimli boncuklardır. Bu boncukların on beşi gümüş, dokuzu ise altındır. Masif döküm ya da yassı ince levhalardan üretilmiştir. Altın olan örneklerden birinin dış kısmı çıkıntılı, rozet biçimlidir. Bu boncuğun en yakın benzerleri Troya¹⁴⁴ ve Poliochni'de¹⁴⁵ ele geçmiştir.

Tip 6'da değerlendirilen gümüş ve altın küçük halka biçimli boncuklar Alaca Höyük¹⁴⁶, Es-kiyapar¹⁴⁷, Kültepe¹⁴⁸, Troya¹⁴⁹ ve Poliochni'de¹⁵⁰ bulunmuştur. Ayrıca Troya ya da civarına ait olduğu ifade edilen Pensilvanya Üniversite Müzesi'nde¹⁵¹ benzer tipte boncuklar yer alır.

Diğer Süs Eşyası

Tip 1 (Fig. 10, Kat. No. 23): Dairesel-yassı gövdeli, gövde üzerinde dış hat kenarında yan yana tüm gövde çevresini dolanan (29) ve ortada birbirini çapraz kesen (X) kabartma noktalar vardır. Ayrıca gövde merkezinde bir adet dairesel delik yer alır. Bu eşya olasılıkla bir başka eşya, takı ya da giysiyi süslemek için ya da birlikte bir süsleme için kullanılmış olmalıdır.

Benzer olabilecek örnekler Alaca Höyük mezarlarından¹⁵² bilinmektedir. Elbise süsü/toka olarak kullanıldığı düşünülen bu örnekler bitişik iki daire şeklinde kesilmiş altın levhadan yapılmıştır ve orta kısımlarından bir iğne geçmektedir. Seyitömer örneği süsleme olarak A mezarından ele geçen bir örnekle¹⁵³ oldukça benzerdir ancak tek olarak bulunması ile söz konusu örnek

¹³⁷ Bass 1970, 338, Pl. 85, Fig. 25.

¹³⁸ Schliemann 1880, 491, No. 855.

¹³⁹ Bernabò-Brea 1976, Tav. CCLII. 23.

¹⁴⁰ Schliemann 1881, No. 885-897.

¹⁴¹ Bernabò-Brea 1976, Tav. CCLII. 24.

¹⁴² Bass 1970, 338, Pl. 85, Fig. 26.

¹⁴³ Koşay 1951, 75, Lev. CCIV, Res. 2, Al. S. 42.

¹⁴⁴ Blegen ve diğ. 1950, 351, Fig. 356.13.

¹⁴⁵ Bernabò-Brea 1976, Tav. CCLII. 22.

¹⁴⁶ Koşay 1951, 67, Lev. CLV. Al. D. 36.

¹⁴⁷ Özgüç - Temizer 1993, 617, 621, Fig. 41- 42; Pl. 111. 2a- b.

¹⁴⁸ Özgüç 1986a, 35, Lev. 75. 2a-b.

¹⁴⁹ Blegen ve diğ. 1950, 351, Fig. 356. 6-7.

¹⁵⁰ Bernabò-Brea 1976, Tav. CCLII. 5-8.

¹⁵¹ Bass 1970, 338, Pl. 85, Fig. 29. a-b-c.

¹⁵² Koşay 1938, 103, Lev. LXXXII. 28-30, 34; Koşay 1951, 73, Lev. CXCVIII. L.5.

¹⁵³ Koşay 1938, 103, Lev. LXXXII. 34.

Fig. 10: Elbise Süsü/Toka (?) (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Seyitömer Höyük Kazı Arşivi).

ve diğer Alaca Höyük elbise süslerinden ayrılmaktadır. Ayrıca Filistin civarında yer alan Kinne-
rat'ta bulunan bir disk de Alaca Höyük örnekleri ile karşılaştırılmaktadır¹⁵⁴.

SONUÇ

Seyitömer Höyük İç Batı Anadolu'nun kuzeyinde Erken Tunç Çağı III Döneminin sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal yapısı ile ilgili son derece önemli veriler sunmaktadır. Söz konusu dönem Anadolu'da uzak bölgelerarası ticaret sisteminin güçlenmesi ile birlikte madencilik ve çanak çömlek üretimindeki yeni tekniklerin, maden, obsidyen gibi hammadde ve hazır ürünlerin dolaşımı ile tanımlanmaktadır¹⁵⁵. Bu ticaret ağının işleyişinde eşek gibi binek hayvanlarının kullanıldığına dair veriler de gün geçtikçe artmaktadır¹⁵⁶. Yoğun ticaret ile birlikte ekonomik ve siyasi olarak güç kazanan yerleşmelerde yönetici sınıfın varlığına dair somut arkeolojik kanıtlar olarak anıtsal ve/veya organizasyon gerektiren mimari uygulamalar, statü eşyaları gibi unsurlar kabul edilmektedir¹⁵⁷. Çevre/savunma duvarı ile çevrelenmiş aşağı ve yukarı yerleşimler, dini ve idari kamusal nitelikli kompleks yapılar, uzmanlaşma, statü/prestij nesnelere, merkezi depolama sistemleri, bölgelerarası ilişkilere ışık tutan *depas*, tankard, Suriye şişesi, bardak/kadeh gibi formlar ile çeşitli metal eşyaların Seyitömer Höyük'teki varlığı dönemi karakterize eden tüm özelliklerin yerleşmede temsil edildiğini göstermektedir. Höyüğün gelişmiş bir yerel kültür ile birlikte, kurulan uzak mesafe kara ticaret sisteminde hem maden yataklarına yakın konumu hem de doğudan batıya, kuzeyden güneye ulaşan doğal ve tarihi yolların birleştiği stratejik bir noktada yer alması nedeniyle önemli bir role sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Seyitömer Höyük Erken Tunç Çağı III Dönemi V-B Bey (?) yapısından ele geçen metal eşyalar, Batı Anadolu sahil kesimi ile Orta Anadolu ve Kuzey Suriye-Mezopotamya arasında kurulan ticari ve kültürel ilişkileri yansıtan tipler ile birlikte yerleşime özgü tiplerin varlığını ortaya koymaktadır. Bölgesel ilişkilere ışık tutan eşyaların büyük bir kısmının da fikir/teknik alışverişi sonucu yerel olarak üretilmiş olduğu düşünülmektedir. Uzun dikdörtgen saplı, tek perçin delikli hançer ve yassı baltalar MÖ 3. binyılın ikinci yarısında Batı ve Orta Anadolu'da yaygın olarak kullanılan silahlardır. Metal kabzası ile birlikte bulunmuş üç perçin delikli hançer parçası ise Kuzey

¹⁵⁴ Amiran 1983, 23-24.

¹⁵⁵ Efe 2004; Efe 2007; Efe 2020; Şahoğlu 2019.

¹⁵⁶ Acemhöyük için bkz. Kamış 2022.

¹⁵⁷ Efe 2004; Sarı 2012.

Suriye-Mezopotamya ile kurulan ticari ve kültürel ilişkileri yansıtmaktadır. Bıçakların ise tam benzerine rastlanılmamaktadır. Bunlar maden işçiliği ile öne çıkan yerleşimde olasılıkla yerel olarak üretilmiştir¹⁵⁸. Gövdesi düz iğneler, dönemin sevilen ve yaygın olarak kullanılan küre, koni, piramit ve -daha nadir görülen- çift spiral başlı iğnelere oluşmaktadır. Bu iğneler içerisinde altın örnekler dikkat çekmektedir. Kuzey Suriye-Mezopotamya ile kurulan ilişkilerin göstergesi, gövdesi delikli iğneler yine Anadolu'da bilinen tiplerden oluşmaktadır. Altın ve gümüş boncuklar özellikle kıyı şeridi, Poliochni ve Troya'da hazine buluntusu olarak ele geçen boncukların İç Batı Anadolu'daki temsilcileridir. Ayrıca boncuklar içerisinde yer alan disk biçimli örnekler dönemin sevilen ürünlerinden birisidir ve Ege, Anadolu, Kuzey Suriye-Mezopotamya, Kafkasya ile Mohenjo Daro'ya uzanan oldukça geniş bir coğrafyadan bilinmektedir. Süs eşyaları içerisinde değerlendirilen ve elbise süsü/toka olarak kullanım gördüğü düşünülen altın eşya ise Orta Anadolu'nun kuzeyinde yer alan Alaca Höyük ile olan etkileşimi göstermektedir.

Sonuç itibarıyla üretim ve uzmanlaşma ile karakterize olan ve bölgesel bir merkez/yerel bir beylik özellikleri sergileyen Seyitömer Höyük Erken Tunç Çağı III yerleşiminin, doğusu ve batısında öne çıkan siyasi otoriteler ve Akkad Devleti hakimiyetindeki Kuzey Suriye-Mezopotamya ile ticari ve/veya kültürel ilişkiler içinde olduğu anlaşılmaktadır. Seyitömer Höyük'ün mimari, üretim, depolama, bölgelerarası ilişkileri yansıtan -başta metal eşyalar olmak üzere- tüm buluntuları ile birlikte zengin maden yatakları bulunan -özellikle Erken Tunç Çağı'ndan beri işletildiği belgelenen gümüş madenine sahip- bir bölgede yer alması¹⁵⁹, yazılı belgelerde¹⁶⁰ de bahsi geçen dönemin iletişim ağı içerisinde¹⁶¹ öne çıkan güçlü bir merkez olduğunu düşündürmektedir.

¹⁵⁸ Başkurt-Usta 2023.

¹⁵⁹ Kaptan 1982.

¹⁶⁰ Westenholz 1997; van de Mieroop 2000.

¹⁶¹ Efe 2007; Sarı 2012, 223; Şahoğlu 2019, 119; Yılmaz 2019.

EXTENDED ABSTRACT

Seyitömer Mound is located in the coal basin within the old Seyitömer town borders, 25 km northwest of Kütahya city center, in Central Western Anatolia region between the Aegean and Central Anatolia. Aside from the deposits of copper, lead, zinc, silver discovered by the General Directorate of Mineral Research and Exploration in this region, which is rich with mineral deposits, there are also adits that are thought to be used in prehistoric times. Five layers were unearthed in the mound which belong to the Early Bronze Age, Middle Bronze Age, Achaemenid Period, Hellenistic, and Rome Periods and all of which were found to have different architectural phases of their own. The Early Bronze Age III Period is represented by layer V, which has four phases, from early to late: D (2469-2297 BC), C (2350-2250 BC), B (2250-2150 BC) and A (2150-2000 BC). The metal objects which are the subjects of this study were discovered in the structure found in phase B of layer V dated to Early Bronze Age III defined as the bey/ruler (?) house. The find group consisting of weapons, tools, and ornamental objects was evaluated within the framework of the typology and other similar examples. So the metal objects in question reveal the existence of the types unique to the settlement alongside the types reflecting the trade and cultural relationships between the Western Anatolian coastline, and Central Anatolia and Northern Syria-Mesopotamia. It is also thought that a majority of these objects illuminating the regional relationships were produced locally as a result of idea/technique exchanges. Long rectangular handled, single rivet-holed daggers and flat axes were widely used weapons in Western and Central Anatolia in the second half of the 3rd millennium BC. The three rivet-holed dagger fragments found together with the metal hilt reflect the commercial and cultural relations with Northern Syria-Mesopotamia. Whereas a close similarity to the knives is not yet found. These were most likely produced locally at this settlement that stands out with their workmanship of minerals. It consists of needles with flat bodies, needles with spherical, conical, pyramid heads which were popular and widely used at that time, and ones with double-spiraled heads which are seen relatively rarely. Examples made of gold stand out among these needles. A reflection of the relationships established with Northern Syria-Mesopotamia, the needles with holed bodies, again, consist of the types known in Anatolia. The gold and silver beads represent the Central Anatolian counterparts of the ones found along the coastline, in Poliochni and Troy as treasure finds. Also the disc-shaped examples found among these beads are one of the popular objects during this time and are known from a wide region stretching across Aegean, Anatolia, Northern Syria-Mesopotamia, Caucasus, and Mohenjo Daro. The golden object, which is evaluated among the ornamental objects and thought to be used as a garment ornament/buckle (?), reflects the interactions with Alaca Mound located in the north of Central Anatolia. To conclude, Seyitömer Mound offers highly significant data regarding the social, financial, cultural, and political structures in the north of Central Western Anatolia in the Early Bronze Age III. The upper and lower settlements surrounded with perimeter/defensive walls, religious and administrative complex structures with public-service qualities, specialization, objects of status/prestige, central storage systems, and the existence of forms such as *depas*, tankard, Syrian bottle, drinkware/cup and various metal objects and production materials for metal objects in Seyitömer Mound shows that all of the qualities that characterize the period were present at the settlement. It is understood that the mound, aside from having its own developed local culture, played an important role in the established long distance land trade system due to its proximity to the mineral deposits, and also its location at a strategic point where the natural and the historic roads stretching from east to west and from north to south converged.

KATALOG

1. Form: Hançer **Tip:** 1 **Maddesi:** Bronz **Ölçüleri:** korunan uz.:23.28 gen.:2.23 kal.:0.5 **Tanım:** Dar-uzun saplı, tek perçin delikli, köşeli omuzlu üçgen gövdeli hançerdir. Oldukça korozyonlu olan hançer gövdesinin uca doğru olan kısmı kırık ve eksiktir.

2. Form: Hançer **Tip:** 2 **Maddesi:** Bronz **Ölçüleri:** korunan uz.:5.1 gen.:1.2 kal.:1.2 **Tanım:** Yuvarlak kesitli, silindirik sap yuvalı, kenarları çıkıntılı kabzalı üç perçin delikli hançer parçasıdır. Hançer gövdesinin yalnızca kabza ile birleştiği kısımda, ufak bir kısmı korunabilmiştir. Silindirik sapın üst kısmında da sap bağlantısı için bir perçini yer alır.

3. Form: Yassı Balta **Tip:** 1 **Maddesi:** Bronz **Ölçüleri:** uz.:18.7 gen.:2.7x3.30 kal.:0.9 **Tanım:** Dikdörtgen kesitli, uzun gövdeli, uca doğru hafif genişleyen dışbükey ağızlıdır. Üst kısmı yuvarlatılmıştır

4. Form: Yassı Balta **Tip:** 1 **Maddesi:** Bronz **Ölçüleri:** uz.: 24.4 gen.:3.2x5.8 kal.:1.2 **Tanım:** Dikdörtgen kesitli, uzun gövdeli, uca doğru hafif genişleyen dışbükey ağızlıdır. Üst kısmı yuvarlatılmıştır.

5. Form: Bıçak **Tip:** 1 **Maddesi:** Bronz **Ölçüleri:** uz.:12.2 gen.:1.7 kal.:0.5 **Tanım:** Sapa geçen kısmı içbükey şekilli, tek perçin delikli bıçağın ucu kıvrıktır. Oldukça korozyonludur.

6. Form: Bıçak **Tip:** 1 **Maddesi:** Bronz **Ölçüleri:** korunan uz.:5 gen.:0.7 kal.:0.8 **Tanım:** Sapa geçen kısmı ortasında içbükey şekildedir ve bu kısmın altında tek perçini yer alır. Oldukça korozyonlu olan bıçağın uç kısmı kırık ve eksiktir.

7. Form: İğne **Tip:** 1a **Maddesi:** Altın **Ölçüleri:** uz.:10.2 kal.:0.2 baş ç.:0.7 **Tanım:** Küre baş, beş dikey yiv bezeme ile beş dilime ayrılmış şekildedir. Baştan gövdeye geçişte de yine aynı şekilde üç sıra yatay dairesel yivlerle bezelidir.

8. Form: İğne **Tip:** 1b **Maddesi:** Bronz **Ölçüleri:** uz.:9.2 kal.:0.4 baş ç.:0.9 **Tanım:** Koni başlı, yuvarlak kesitli uzun gövdeli, sivri uçludur. Aşırı korozyonludur.

9. Form: İğne **Tip:** 1c **Maddesi:** Bronz **Ölçüleri:** uz.:7.1 kal.:0.2 baş gen.:0.5 **Tanım:** Piramit başlı, yuvarlak kesitli gövdeli, sivri uçludur.

10. Form: İğne **Tip:** 1e **Maddesi:** Altın **Ölçüleri:** uz.:5.1 kal.:0.1 baş gen.:1.0 **Tanım:** Çift spiral başlı, yuvarlak kesitli gövdeli, sivri uçludur.

11. Form: İğne **Tip:** 1e **Maddesi:** Altın **Ölçüleri:** uz.:4.8 kal.:0.2 **Tanım:** Çift spiral başlı, yuvarlak kesitli gövdeli, sivri uçludur.

12. Form: İğne **Tip:** 1e **Maddesi:** Altın **Ölçüleri:** uz.:8.8 kal.:0.2 baş ç.:1.5 **Tanım:** Çift spiral başlı, yuvarlak kesitli gövdeli, sivri uçludur.

13. Form: İğne (22 Adet) **Tip:** 1e **Maddesi:** Bronz **Ölçüleri:** uz.:8.1x4.8 kal.:0.2x0.3 **Tanım:** Çift spiral başlı iğne grubudur. Oldukça korozyonlu, 22 adet birbirine kaynaşmış iğnedir.

14. Form: İğne **Tip:** 2a **Maddesi:** Bronz **Ölçüleri:** uz.:8.1 kal.:0.35 **Tanım:** Küre başlı, gövdesi delikli iğnedir. Oldukça korozyonlu olan iğne, çok sayıda çift spiral başlı iğne ile birlikte kaynaşmış şekildedir.

15. Form: İğne **Tip:** 2a **Maddesi:** Bronz **Ölçüleri:** korunan uz.:6.2 kal.:0.22 **Tanım:** Küre başlı, gövdesi delikli iğnedir. İki parça olan iğnenin uç kısmı kırık ve eksiktir.

16. Form: İğne **Tip:** 2a.1 **Maddesi:** Bronz **Ölçüleri:** uz.:10.1 kal.:0.3 **Tanım:** Basık küre başlı, yuvarlak kesitli gövdesi deliklidir.

17. Form: Boncuk (3 Adet) **Tip:** 1 **Maddesi:** Altın-Gümüş **Ölçüleri:** gen.:0.4-0.6 **Tanım:** Disk biçimli boncuklardır. İki altın, biri ise gümüştür.

18. Form: Boncuk (14 Adet) **Tip: 2 Maddesi:** Altın **Ölçüleri:** gen.:0.4-0.6 **Tanım:** On dört adet, ince altın telin iç-içe birden fazla sarılmasıyla oluşturulmuş boncuklardır. Sarmallar orta kısmında, oval ip deliklidir.

19. Form: Boncuk (2 Adet) **Tip: 3 Maddesi:** Altın **Ölçüleri:** gen.:0.3-0.4 **Tanım:** Altı köşeli yuvarlak biçimli iki adet boncuktur.

20. Form: Boncuk **Tip: 4 Maddesi:** Altın **Ölçüleri:** gen.:0.2 **Tanım:** Masif, kare biçimli altın boncuktur.

21. Form: Boncuk **Tip: 5 Maddesi:** Altın **Ölçüleri:** gen.:0.1-0.2 **Tanım:** İnce altın telin (beş sıra) sarılması ile oluşturulmuş, silindirik biçimli boncuktur.

22. Form: Boncuk (24 Adet) **Tip: 6 Maddesi:** Altın-Gümüş **Ölçüleri:** gen.:0.1-0.2 **Tanım:** Halka biçimli boncuklardır. Bu boncukların on beşi gümüş, dokuzu ise altındır.

23. Form: Elbise Süsü/Toka (?) **Tip: 1 Maddesi:** Altın **Ölçüleri:** ç.:2.9 kal.:0.1 delik ç.:0.2 **Tanım:** Dairesel yassı gövdeli, gövde merkezinde bir adet dairese delikli, gövde üzerinde dış hat kenarında yan yana tüm gövde çevresini dolanan (29) ve ortada birbirini çapraz kesen kabartma noktalar vardır.

KAYNAKÇA

Amiran, R. 1983. "The Kinheret Gold Plaque, The Alaca Gold Brooches and the Date of the Alaca Royal Tombs Again." R. M. Boehmer – H. Hauptmann (eds.), *Beitrage zur Altertumskunde Kleinasiens: Festschrift für Kurt Bittel*. Mainz: Philipp von Zabern, 23-38.

Anlağan, Ç. – Ö. Bilgi 1989. *Sadberk Hanım Müzesinde Bulunan Protohistorik Çağ Silahları*. İstanbul: Sadberk Hanım Müzesi.

Aruz, J. 2003. "Art of the First Cities the Third Millenium B.C. from the Mediterranean to the Indus." J. Aruz – R. Wallenfels (eds.), *Art of the First Cities: The Third Millennium B.C. from the Mediterranean to the Indus. Catalogue Metropolitan Museum of Art*. New York: Metropolitan Museum of Art, 3-10.

Bass, G. F. 1970. "A Hoard of Trojan and Sumerian Jewellery." *AJA* 74(4):335-341.

Başkurt-Usta, R. 2023. MÖ 3. ve 2. Binyıl'da Seyitömer Höyük Madenciligi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.

Bernabò-Brea, L. 1976. *Poliochni, Citta Preistorica nell'Isola di Lemnos, Vol. II*. Roma: L'Erma di Bretschneider.

Bianchi, A. – K. Franke 2011. "Metal." M. Lebeau (ed.), *Jezirah. ARCANE I*. Turnhout: Brepols, 201-238.

Bilgen, A. N. 1992. "Eskişehir Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Bir Grup Madeni Eser." *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 5/1-2:355-376.

Bilgen, A. N. 2011. *Seyitömer Höyük Kazısı Ön Raporu (2006-2010)*. Kütahya: Üç Mart Press.

Bilgen, A. N. 2013. *Seyitömer Höyük Kazısı Ön Raporu (2011-2012)*. Kütahya: Üç Mart Press.

Bilgen, A. N. 2015. *Seyitömer Höyük Kazısı Ön Raporu (2013- 2014)*. Kütahya: Üç Mart Press.

Bilgen, A. N. – Z. Bilgen – M. H. Okatan – B. R. Usta – B. Uygun 2021. "New Evidence of the Cultural Relationship between Inner North-West Anatolia and Northern Syria- Mesopotamia during the Early and Middle Bronze Ages: Exceptional Finds from Seyitömer Höyük" F. Kulakoğlu – G. Kryszat – C. Michel (eds.), *Kültepe International Meeting Kültepe/KIM 4, SUBARTU XLVI*. Turnhout: Brepols, 293-325.

Bilgen, A. N. – A. Kapuci 2019. *Seyitömer Höyük II. Erken Tunç Çağı III Seramiği*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Bilgi, Ö. 1984. "Metal Objects from İkiztepe (Turkey)." *Beiträge zur Allgemeinen und Vergleichenden Archäologie* 6, 31-98.

Bilgi, Ö. 2001. "Orta Karadeniz Bölgesi Protohistorik Çağ Maden Sanatının Kökeni ve Gelişimi." *Bellekten* LXV.242:1-36.

Bilgi, Ö. 2005. "İkiztepe Erken Bronz Çağı Mezarlığından Ayrıcalıklı Mezarlar." *Anadolu Araştırmaları* 18-2:15-113.

Bilgi, Ö. – H. Özbal – Ü. Yalçın 2004. "Castings of Copper-Bronze / Bakır-Tunç Döküm Sanatı." Ö. Bilgi (ed.), *Cradle of the Casting / Anadolu Dökümün Beşiği*. İstanbul: Döktaş, 1-44.

Bittel, K. 1940. "Der Depotfund von Soloi-Pompeiopolis." *ZA NF XII/46*:183-205.

Blegen, C. W. – J. L. Caskey – M. Rawson – J. Sperling 1950. *Troy I: General Introduction the First and Second Settlements*. Princeton: Princeton University Press.

Blegen, C. W. – J. L. Caskey – M. Rawson 1951. *Troy II: The Third, Fourth and Fifth Settlements*. Princeton: Princeton University Press.

Couturaud, B. 2019. *Les Incrustations En Coquille De Mari. Subartu XL*. Turnhout: Brepols.

- Çakalgöz, S. 2000. Seyitömer Höyük Erken Tunç Çağı Mimarisi ve Buluntuları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İzmir.
- Çetin, C. 2015. "Isparta Müzesi'ne Ait Bir Grup Tunç Silah Hakkında Değerlendirme." *OLBA* 23:99-152.
- Dönmez, Ş. 2008. "An Overview of the 2nd Millennium BC Cultures of the Central Black Sea Region in the Light of New Research." *TÜBA-AR* 11:85-104.
- Duru, R. 2002. "Bademağacı Kazıları 2000 ve 2001 Yılları Çalışma Raporu." *Belleten* LXI.246:549-594.
- Duru, R. – G. Umurtak 2011. "Bademağacı Höyüğü'nde (Antalya) Yapılan Tarihöncesi Kazıları Sona Erdi – II." *Türsab Dergisi* 307:30-37.
- Easton, D. F. 2002. *Schliemann's Excavations at Troy 1870-1873, Studia Troica Monograph 2*. Mainz: Philip von Zabern.
- Efe, T. 2004. "Kültür Gruplarından Krallıklara: Batı Anadolu'nun Tarihöncesi Kültürel ve Siyasal Gelişim Profili." *Colloquium Anatolicum* III:15-29.
- Efe, T. 2007. "The theories of the 'Great Caravan Route' between Cilicia and Troy: The Early Bronze Age III period in inland western Anatolia." *AnatSt* 57:47-64.
- Efe, T. 2020. "Once Again on Early Bronze Age Trade and Trade Routes in Western Anatolia." S. W. E. Blum – T. Efe – T. L. Kienlin – E. Pernicka (eds.), *From Past to Present. Studies in Memory of Manfred O. Korfmann*. Bonn: Dr. Rudolf Habelt GmbH, 121-130.
- Efe, T. – E. Fidan 2006. "Pre-Middle Bronze Age Metal Objects From İnland Western Anatolia: A Typological and Chronological Evaluation." *Anatolia Antiqua* XIV:15-43.
- Erkanal, H. 1977. *Die Äxte 9und Beile des 2. Jahrtausends in Zentralanatolien. PBF IX-8*. München: Beck.
- Fidan, E. – M. Massa – O. Mcilpatrick – M. Üyümez – A. İlaslı 2017. "Afyon Arkeoloji Müzesi'nden Tunç Çağlarına Tarihlenen Bir Grup Metal Eser." *Colloquium Anatolicum* 16:55-69.
- Gernez, G. 2007. *L'armement en métal au Proche et Moyen-Orient Des origines à 1750 av. J.C. Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Université de Paris 1 Panthéon-Sorbonne: Paris.
- Goldman, H. 1956. *Excavations at Gözlükule, Tarsus II*. Princeton: Princeton University Press.
- Gürkan, G. – J. Seeher 1991. "Die Frühbronzezeitliche Nekropole von Küçükhöyük bei Bozüyük." *IstMitt* 41:39-109.
- Huot, J. L. 1969. "La Diffusion des Epingles a tête a Double Enroulement." *Syria* XLVI.1-2:57-93.
- Iamoni, M. 2012. "Toggle Pins of the Bronze Age: A Matter of Style, Function and Fashion?" G. B. Lanfranchi – D. M. Bonacossi – C. Pappi – S. Ponchia (eds.), *Leggo! Studies Presented to Frederick Mario Fales on the Occasion of His 65th Birthday*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 349-363.
- İlaslı, A. 2020. "Seyitömer Höyük'te 1995 Yılı Özelinde Afyonkarahisar Müzesi Tarafından Gerçekleştirilen Kurtarma Kazısı Sonuçları." S. Ünan (ed.), *Kütahya Arkeoloji, Sanat Tarihi Ve Tarih Araştırmaları, Kütahya Müzesi 2019 Yıllığı*, Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayıncılık, 63-88.
- Kamış, Y. 2022. "Acemhöyük ve Erken Tunç Çağı Anadolu Ticaret Ağları." *Belleten* 86.307:779-826.
- Kaptan, E. 1982. "Türkiye Madencilik Tarihine Ait Kütahya-Gümüşköy ve Yöresini Kapsayan Buluntular." *MTA Dergisi* 97-98:1-10.
- Keskin, H. L. 2019. "Kılıçını Mağarası (Antalya) Buluntusu Işığında MÖ 3. Binyıl Sonuna Kadar Anadolu Kılıçlarının Gelişimi: Tipolojik ve Fonksiyonel Bir Analiz." *TADXXXVIII*.65:83-102.
- Klein, H. 1983. "Tudittum." *ZA* 73:261-288.

Koşay, H. Z. 1934. "Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekaletince Yaptırılan Ahlatlıbel Hafriyatı." *TAD* II:2-110.

Koşay, H. Z. 1938. *Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Alaca Höyük Hafriyatı: 1936'daki Çalışmalara ve Keşiflere Ait İlk Rapor. Türk Tarih Kurumu Yayınları VI/2*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Koşay, H. Z. 1951. *Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Alaca Höyük Hafriyatı: 1937-39'daki Çalışmalara ve Keşiflere Ait İlk Rapor*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Kökten, K. – T. Özgüç – N. Özgüç 1945. "1940 ve 1941 yılında Türk Tarih Kurumu Adına Yapılan Samsun Bölgesi Kazıları Hakkında İlk Kısa Rapor." *Bellekten* IX.35:361-400.

Körte A. 1899. *Kleinasiatische Studien IV: Ein Altphrygischer Tumulus bei Bos - Öjük (Lamunia). Mitteilungen des Kaiserlich Deutschen Archäologischen Instituts XIV*, 1-45.

Lamb, W. 1937. "Excavations at Kusura Near Afyon Karahisar." *Archaeologia* LXXXVI:1-64.

Lamb, W. 1938. "Excavations at Kusura Near Afyon Karahisar: II." *Archaeologia* LXXXVII: 217-273.

Mallowan, M. E. L. 1936. "The Excavations at Tall Chagar Bazar and an Archaeological Survey of the Habur Region 1934-35." *Iraq* III.1:1-86.

Maxwell-Hyslop, R. 1946. "Daggers and Swords in Western Asia." *Iraq* VIII:1-65.

Maxwell-Hyslop, K. R. 1971. *Western Asiatic Jewellery, c. 3000-612 B.C.* London: Methuen.

McDonald, H. – J. Curtis – R. Maxwell Hyslop 2001. "Third-Millennium Metalwork" D. Oates, J. Oates, H. McDonald (eds.), *Excavations at Tell Brak. Vol. 2: Nagar in the third millennium BC*, Cambridge - London: McDonald Institute for Archaeological Research- British School of Archaeology in Iraq, 233-254.

Mellink, M. J. 1967. "Excavations at Karataş-Semayük in Lycia 1966." *AJA* 71(3):251-267.

Mellink, M. J. 1969. "Excavations at Karataş-Semayük in Lycia 1968." *AJA* 73(3):319-331.

MTA 2010. Kütahya İli Maden ve Enerji Kaynakları, https://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/bilgimerkezi/maden_potansiyel_2010/kutahya_madenler.pdf

Muscarella, O. W. 1988. *Bronze and Iron: Ancient Near Eastern Artifacts in the Metropolitan Museum of Art*. New York: Metropolitan Museum of Art.

Müller-Karpe, A. 1994. *Altanatolisches Metallhandwerk*. Neumünster: Wachholtz Verlag.

Müller-Karpe, M. 2004. "Untersuchung Metallobjekte aus Mesopotamien." H. Hauptmann – E. Pernicka (eds.), *Die Metallindustrie Mesopotamiens von den Anfängen bis zum 2. Jahrtausend v. Chr.* Rahden: Verlag Marie Leidorf GmbH, 1-90.

Obladen-Kauder, J. 1996. "B: Die Kleinfunde Aus Ton, Knochen Und Metall." A. Baykal-Seeher – J. Obladen-Kauder, *Demircihöyük IV: Die Kleinfunde*. Mainz: Philipp von Zabern.

Özgüç, T. 1986a. *Kültepe-Kaniş II, Eski Yakındoğu'nun Ticaret Merkezinde Yeni Araştırmalar. Türk Tarih Kurumu Yayınları VI/41*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Özgüç, T. 1986b. "New Observations on the Relationship of Kültepe with Southeast Anatolia and North Syria during the Third Millennium B.C." J. V. Canby – E. Porada – B. S. Ridgway – T. Stech (eds.), *Ancient Anatolia. Aspects of Change and Cultural Development. Essays in Honor of Machteld J. Mellink*. Wisconsin: University of Wisconsin Press, 31-47.

Özgüç, T. – M. Akok 1958. *Horoztepe, Eski Tunç Devri Mezarlığı ve İskân Yeri. Türk Tarih Kurumu Yayınları VI/18*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Özgüç, T. – R. Temizer 1993. "The Eskiypar Treasure." M. J. Mellink – E. Porada – T. Özgüç (eds.), *Aspects of Art and Iconography: Anatolia*

- and its Neighbors Studies in Honor of Nimet Özgüç. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 613-628.
- Özsait, M. 1997. 1995 "Harmanören Mezarlık Kazısı." *KST XVIII-1*, 457-474.
- Öztan, A. 1997. "Acemhöyük Gümüş Hazinesi." *Belleten LXI*.230:233-271.
- Parrot, A. 1967. *Mission archéologique de Mari. Vol. III. Les Temples d'Ishtar et de Ninnizaza*. Paris: Paul Geuthner.
- Perk, H. 2014. *Haluk Perk Müzesi Koleksiyonundaki Anadolu İlk Tunç Çağ Toplu Buluntusu*. İstanbul: Halûk Perk Müzesi.
- Piotrovsky, Y. 2003. "The Maikop (Oshad) Kurgan." J. Aruz – R. Wallenfels (eds.), *Art of the First Cities: The Third Millennium B.C. from the Mediterranean to the Indus, Catalogue Metropolitan Museum of Art*. New York: Metropolitan Museum of Art, 290-296.
- Potts, D. T. 2000. *Ancient Magan: The Secrets of Tell Abraq*. London: Trident Press.
- Potts, D. T. 2003. "The Gulf: Dilmun and Magan." J. Aruz – R. Wallenfels (eds.), *Art of the First Cities: The Third Millennium B.C. from the Mediterranean to the Indus, Catalogue Metropolitan Museum of Art*. New York: Metropolitan Museum of Art, 307- 345.
- Reinholdt, C. 2003. "The Aegean and Western Anatolia: Social Forms and Cultural Relationships." J. Aruz – R. Wallenfels (eds.), *Art of the First Cities: The Third Millennium B.C. from the Mediterranean to the Indus, Catalogue Metropolitan Museum of Art*. New York: Metropolitan Museum of Art, 255-306.
- Sarı, D. 2012, "İlk Tunç Çağı ve Orta Tunç Çağı'nda Batı Anadolu'nun Kültürel ve Siyasal Gelişimi." *Masrop E-Dergi 7*:112-249.
- Sazcı, G. 2007. *The Treasures of Troia*. İstanbul: Aygaz.
- Schliemann, H. 1880. *Ilios. The City and Country of the Trojans*. New York: Harper & Bros.
- Schliemann, H. 1881. *Ilios. Stadt und Land der Trojaner*. Leipzig: Brockhaus.
- Schmidt, E. F. 1932. *The Alishar Hüyük, Seasons of 1928 and 1929, Part I. Oriental Institute Publications XIX*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Schmidt, E. F. 1937. *Excavations at Tepe Hissar Damghan*. Philadelphia: The University of Pennsylvania Press.
- Schmidt, H. 1902. *Heinrich Schliemann's Sammlung Trojanischer Altertümer*. Berlin: Georg Reimer.
- Schwartz, G. M 2003. "Tell Umm el-Marra." J. Aruz – R. Wallenfels (eds.), *Art of the First Cities: The Third Millennium B.C. from the Mediterranean to the Indus, Catalogue Metropolitan Museum of Art*. New York: Metropolitan Museum of Art, 179-183.
- Seeher, J. 2000. *Die Bronzezeitliche Nekropole von Demircihüyük-Sariket*. Tübingen: Ernst Wasmuth.
- Squadrone, F. F. 2015. "Metal." U. Finkbeiner – M. Novák – F. Sakal – P. Sconzo (eds.), *Middle Euphrates. ARCANE IV*. Turnhout: Brepols, 297-340.
- Steadman, R. S. - J. C. Ross – G. McMahon – R. L. Gorny 2008. "Excavations on the north-central plateau: The Chalcolithic and Early Bronze Age occupation at Çadır Höyük." *AnatSt 58*:47-86.
- Stronach, D. 1957. "The Development and Diffusion of Metal Types in Early Bronze Age Anatolia." *AnatSt 7*:89-125.
- Stronach, D. 1962. *Metal Objects, Beycesultan I*. London: British Institute of Archaeology at Ankara, 280-290.
- Şahoğlu, V. 2019. "The Early Bronze Age Anatolian Trade Network and its Role on the Transformation of the Anatolian and Aegean Communities." V. Şahoğlu – M. Şevketoğlu – H. Erbil (eds.), *Connecting Cultures: Trade and*

Interconnections in the Ancient Near East from the Beginning until the End of the Roman Period, Ankara: Ankara University Press, 115-131.

Şahoğlu, V. – P. Sotirakopoulou 2011. *Karşıdan Karşıya. MÖ 3. Binde Kiklad Adaları ve Batı Anadolu*. İstanbul: Mas Matbaacılık.

Temizer, R. 1954. "Kayapınar Höyüğü Buluntuları." *Belleten* XVIII.71:317-330.

Tonussi, M. 2008. "Metal Workshops and Metal Finds from Third-millennium Tell Beydar/Nabada (1992-2005 Seasons)." M. Lebeau – A. Suleiman (eds.), *Beydar Studies 1/ Subartu XXI*. Turnhout: Brepols, 195-258.

Topbaş, A. – T. Efe – A. İlaslı 1998. "Salvage Excavations of the Afyon Archaeological Museum, Part 2: The Settlement of Karaoğlan Mevkii and the Early Bronze Age Cemetery of Kaklık Mevkii." *Anatolia Antiqua* VI:21-94.

Usta, H. 2019. "Seyitömer Höyük Akhaemenid Dönem Siyah Firnisli Gri Hamurlu Seramikleri." *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 61:173-194.

Usta, H. 2021. "Seyitömer Höyük Hellenistik Dönem Siyah Firnisli Gri Hamurlu Seramikler." S. Ünan (ed.), *Kütahya Arkeoloji, Sanat Tarihi ve Tarih Araştırmaları, Kütahya Müzesi 2020 Yıllığı*. Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayıncılık, 367- 373.

Ünan, N. – S. Ünan 2022. "Seyitömer Höyük Erken Tunç Çağı III (D Evresi) Yerleşimi Üzerine Bir Ön Değerlendirme." S. Ünan (ed.), *Seyitömer Höyük Kurtarma Kazısı 1989-2021*. Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları, 49-323.

Ünar, A. 2020. "Orta Anadolu'da Tunç Çağlarında Tahıl Depolama Sistemlerine Genel Bakış." *Archivum Anatolicum-Anadolu Arşivleri* 2/14:295-341.

Ünar, A. 2022. "Resuloğlu Erken Tunç Çağı Toplumunun Sosyoekonomik Yapısına İlişkin Gözlemler," *Arkeoloji Dergisi* 29/2:17-52.

Ünlüsoy, S. 2018. "İzmir Karaburun'dan Tunç Bir Hançer Üzerine Değerlendirmeler." *Phaselis* IV:219-229.

van de Mieroop, M. 2000. "Sargon of Agade and his Successors in Anatolia." *SMEA* 42-1:133-159.

von der Osten, H. H. 1937. *The Alishar Hüyük, Seasons of 1930-32, Part I, Oriental Institute Publications XXVIII*. Chicago: The University of Chicago Press-

Westenholz, J. G. 1997. *Legends of the Kings of Akkade*. Winona Lake, Indiana: Eisenbrauns.

Woolley, C. L. 1934. *The Royal Cemetery. Ur Excavations II*. New York : The Carnegie Corporation.

Yalçın, Ü. 2011. "Alacahöyük İTÇ Kral Mezarları Üzerine." 1. *Uluslararası Çorum Kazı ve Araştırma Sempozyumu*. Çorum: Çorum Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 55-64.

Yıldırım, T. 2006. "An Early Bronze Age Cemetery at Resuloğlu, Near Uğurludağ, Çorum. A preliminary Report of The Archaeological Work Carried Out Between Years 2003-2005." *Anatolia Antiqua* XIV:1-14.

Yıldırım, T. 2019. "Yeni Araştırmalar Işığında Kuzey Anadolu Erken Tunç Çağı Maden Sanatı ve Çevre Kültürlerle İlişkiler." V. Şahoğlu – M. Şevketoğlu – H. Erbil (eds.), *Connecting Cultures: Trade and Interconnections in the Ancient Near East from the Beginning until the End of the Roman Period*, Ankara: Ankara University Press, 147-163.

Yılmaz, D. 2019. "The Geography of the Kings: Cultural Interactions Between Anatolia and Mesopotamia During the Akkadian Period." V. Şahoğlu – M. Şevketoğlu – H. Erbil (eds.), *Connecting Cultures: Trade and Interconnections in the Ancient Near East from the Beginning until the End of the Roman Period*, Ankara: Ankara University Press, 165-186.